

Bijdrage Yoka Verduin, 4 mei 2023

Nationaal Monument Kamp Vught

Ik ben Yoka Verduin en ik spreek hier ook namens mijn broer Bert, die in Spanje woont en die hier vandaag niet kan zijn. Wij zijn de kinderen van Ernst Verduin. Hij was Joods, maar was zich daar totaal niet van bewust aan het begin van de oorlog, het speelde in het gezin geen rol.

Onze vader was in januari 1943 pas 15 jaar toen hij, samen met zijn 2 jaar oudere zus Wanda en zijn beide ouders door Nederlandse politieagenten en een Duitser in groen uniform uit huis werd gehaald. Ze hadden onderduikadressen geregeld, maar waren dus te laat. Via de Hollandsche Schouwburg werden ze gevangengezet in SS-concentratiekamp Vught, hier op de plek waar wij nu samen zijn. Na 9 maanden, werd hij samen met zijn zus, maar zonder hun ouders, via Westerbork naar Auschwitz getransporteerd. Na een vreselijke treinreis in veewagons werd hij bij aankomst in Auschwitz-Birkenau van zijn zus gescheiden. Hij heeft haar nooit meer gezien. Ze was pas 18 jaar toen ze werd vermoord. De gruwelijke wreedheid daarvan drong zich nog heftiger aan mij op toen mijn eigen dochter 18 werd.

Na 2,5 jaar ternauwernood overleven in verschillende concentratiekampen, werd onze vader bevrijd in Buchenwald en keerde uiteindelijk weer terug naar Nederland, waar bepaald géén hartelijk ontvangstcomité stond. Op zijn 18e verjaardag kreeg hij te horen dat zijn moeder de oorlog had overleefd. Zijn vader, zijn zus, zijn grootouders en de meesten van zijn ooms, tantes, neven en nichten waren allemaal vermoord.

Een van die ooms, onze oudoom, Leon Verduin, mag ook eens genoemd worden. Mijn broer droomt de laatste jaren regelmatig van zijn verhaal. En wordt dan woedend en intens verdrietig wakker. Leon en zijn vrouw hadden hun twee jonge kinderen, aan het onbekende gevaar van de onderduik uit handen gegeven en waren zelf, apart van elkaar, de risicovolle route naar Zwitserland begonnen. Leon is bij de Zwitserse grens door een passeur die fout bleek te zijn, van al zijn geld en bezittingen beroofd en werd vervolgens genadeloos door hem uitgeleverd aan de Duitsers. Die hebben hem gevangengezet in Drancy, een kamp vergelijkbaar met Vught en Westerbork. Vervolgens werd hij naar Auschwitz getransporteerd waar hij is vermoord. Toen zijn vrouw vernam van zijn arrestatie, brak zij haar vlucht af in Antwerpen waar ze half onderdook en de oorlog overleefde.

Het spookt mijn broer maar door zijn hoofd: hoe moet dat gegaan zijn? Onze oudoom. Zoals zovelen slachtoffer van de banaliteit van het kwaad. Het kwaad dat wordt veroorzaakt door niet nadenkende, niet doordenkende, mensen. Die op banale wijze onschuldige mensen verraden hebben en daarbij, zonder het te willen beseffen, een afgrijselijke rol speelden in een op massamoord gerichte reeks handelingen en gebeurtenissen. Het onrecht, de wreedheid, het houdt ons wakker, we hebben er nachtmerries van, het maakt ons woedend. Maar waar moeten we naartoe met deze woede?

Hebben wij, als kind van de weinige overlevenden, nu de taak of de plicht de verhalen door te vertellen? Wij, die al van peuter af aan met het trauma en alle ellende van onze vader zijn geconfronteerd? Met de vertelde, maar bovenal de NIET vertelde verhalen van de enkele overlevende familieleden?

Het verzwegen verdriet van onze oma die haar man, haar dochter, haar zus, haar ouders, haar schoonouders en nog zoveel meer familieleden verloor in deze gruwelijke massavernietiging. Hierover sprak ze haast nooit. Haar dochter, Wanda, noemde ze een enkele keer. Over haar man sprak ze nooit. Wij herinneren het ons althans niet. En, we durfden er echt niet naar te vragen.

Hier in Vught werkte oma in het Philips-Kommando. Honderden vrouwen van deze groep, onder wie Lotty Veffer, werden uiteindelijk naar het oosten getransporteerd en kwamen, na een kort verblijf in

Auschwitz, terecht in het Aussenkommando Reichenbach, in het uiterste oosten van het huidige Duitsland. De Philips-directie had bereikt dat deze vrouwen bij de radiofabriek Telefunken te werk werden gesteld. Daar vroegen ze om een Buchhalterin (een boekhoudster) en dát was onze oma. Ze kreeg daar een redelijk normale werkplek; zo was er bijvoorbeeld verwarming want er werkten ook enkele Duitsers. In haar bureaulade vond ze op sommige ochtenden wat brood of iets anders eetbaars. Eén ochtend vond ze er een paar goede stevige schoenen. Daar neergezet door één van de Duitsers met gevaar voor eigen leven.

Dit is een van de "anekdotes", die ons weleens werden verteld door oma en onze vader. Zij vertelden ons altijd alleen maar verhalen waar iets 'positiefs' in zat. Maar hoe jong we ook waren, we wisten gewoon dat er veel meer was gebeurd, veel en veel erger, maar die verhalen werden niet verteld. Althans niet aan ons.

Ik heb éénmaal (ik was rond de 30) aan mijn vader durven vragen of hij er ooit met zijn moeder over had gepraat na hun terugkomst. Hij zei: "Ja, eenmaal, daarna hebben we de verhalen in een grote kist gedaan, de deksel erop, dicht."

Ik durfde hem daarna nooit meer iets te vragen...

Na de oorlog ging onze vader als werkstudent groepen toeristen rondleiden, notabene door Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk, en hij vertelde over de schoonheid van de steden en het landschap. Hij heeft vele baantjes gehad, vaak 's avonds en 's nachts anders had hij geen tijd voor de studie, om in zijn eigen onderhoud én dat van zijn moeder te kunnen voorzien.

Want denkt u dat onze oma een uitkering kreeg van de Nederlandse staat om van te kunnen leven? Nee, een dwangbevel met boetes wegens wanbetaling, dát kreeg ze. Van de belastingdienst. Het ging om belasting over het salaris dat mijn opa zou hebben genoten, maar nooit had ontvangen want toen het uitbetaald werd, was het hele gezin al gevangengezet in Vught. Oma kon hoog en laag springen, het hielp allemaal niets: ze heeft gewoon moeten betalen. De overlijdensverzekering van mijn opa weigerde ook uit te keren, omdat oma niet kon aantonen waar en wanneer hij was vermoord. Dit onrecht, ik kan er nu nóg om huilen van onmachtige woede.

Werkstudent werd hij dus, want tja, hij had geen recht meer op de studiefinanciering want: "Jongeman, u heeft uw middelbare school niet in 1 keer afgemaakt en u bent inmiddels te oud." Inderdaad! Enkele jaren onderbreking en niet bepaald doorgebracht in een vrolijk jongerenzomerkamp! Een jongen van 20, net twee jaar terug uit de kampen. Zijn vader en zijn zus vermoord. In onze ogen is zo'n onmenselijke beslissing van een of andere brave ambtenaar, twee jaar na de oorlog, nóg een voorbeeld van de banaliteit van het kwaad. Als ik er te veel over nadenk, lig ik weer nachten wakker.

Pa heeft ons nooit verteld hoe hij zich écht voelde op dat moment. En wij hebben er nooit naar durven vragen. Te pijnlijk, te moeilijk, net zoals alle andere vragen die we hadden moeten stellen, maar nooit hebben gedurfd.

Gevoelens van haat en wraak hebben wij echter nooit van hem, noch van onze moeder, meegekregen. Maar hij móet deze gevoelens wel degelijk gehad hebben. Volkomen menselijk. Zijn plotselinge, verschrikkelijke woedeaanvallen, tegen ons, maar soms ook tegen wildvreemden, zullen er een uiting van zijn geweest. Als kind is dat zó vreselijk, zó beangstigend.

Al die verhalen, die vreselijke verhalen. Ze moeten worden verteld en doorgegeven. Maar moeten wij als tweede generatie, als de kinderen van, dat doen? Is dat onze taak? Is het onze plicht?

Mijn broer en ik zijn niet eens 'echte' Joden. Wij hebben slechts een Joodse vader. En in de Joodse traditie, volgens de Joodse religieuze regels, telt dat niet. Had hij maar met een Jodin moeten trouwen.

Wat hij gelukkig niet heeft gedaan, want dan hadden we het oorlogstrauma, het vervolgingstrauma, het kamptrauma van twee ouders, van twee kanten mogen meebeleven. We kennen de gezinnen waar dit het geval was...

Wij hebben onze portie wel gehad, denk ik vaak. Het oorlogstrauma is aan ons doorgegeven, uiteraard ongewild. Onze vader heeft ons altijd willen beschermen tegen de vreselijke verhalen, maar als klein kind wéét je dat er iets vreselijks is gebeurd in het leven van je vader en je oma. Die familie die er niet is, maar zó aanwezig is bij alles. Die tante en die opa die ik zó graag had gekend. En die ik mijn hele leven al zo ontzettend mis. Want ja, dat kan dus, iemand heel erg missen die je nooit hebt mogen leren kennen.

Het trauma was er altijd. Wij kunnen er niet van weglopen. Het heeft onze levens getekend, en niet op een kleurrijke wijze. Ik heb er verlatingsangst, bindingsangst en faalangst aan overgehouden. Ik voelde me nooit veilig, was als de dood dat iemand van mijn afkomst hoorde, want dat kon gevaarlijk zijn. Ik vond dat ik alles moest goedmaken, maar kon dat natuurlijk niet en was dus nooit goed genoeg. Met een groot minderwaardigheidsgevoel als gevolg. Ik hoorde nergens bij, want was ik nou Joods of niet? Ik heb mij altijd eenzaam gevoeld, hoeveel mensen ik ook om mij heen had. Vanaf mijn 20e heb ik meermalen, soms jarenlange, therapie en psychische ondersteuning nodig gehad. Uiteraard zonder dat ook maar iemand daarvan wist. Want je kwetsbaarheid tonen, dát was veel te gevaarlijk. Dát hadden we wel "geleerd".

Als ik hierover doorga, dan sta ik hier morgen nog. Maar geloof me, het heeft ons gevormd en beïnvloed in álles, maar dan ook alles wat we doen, gedaan en niet gedaan hebben. Niet konden, niet durfden. De angsten en trauma's hebben wij gratis "meegekregen". Dit alles werkt door in je opleiding, je werk, je relaties, je vriendschappen.

Zo wist mijn broer al op de middelbare school dat hij niet in Nederland wilde blijven en zo is het ook gegaan. Als een soort vlucht om niet telkens herinnerd te worden aan de oorlog en al het verdriet eromheen.

Zullen we nóg één verhaal vertellen? Ineke, de dochter van onze eerdergenoemde oudoom Leon Verduin, zat in Friesland ondergedoken. Zij had, zoals de ondergedoken kinderen die overleefden wel vaker zeggen, een niet al te slechte onderduik. Die kinderen waren en zijn goed in understatementen. Maar dan. Paniek. Er komt een Duitse patrouille het dorp in en het enige wat Ineke nog kan doen is in een sloot springen en zich verstoppen onder het kroos. In de hoop dat de honden haar niet ruiken. Ongeveer 11 jaar was ze toen. Haar doodsangst moet vreselijk zijn geweest.

Onze pa heeft vele gastlessen gegeven. Een van zijn laatste toespraken hield hij hier, op 4 mei 2019. Tien maanden voor de uitbraak van de afschuwelijke coronapandemie die ieders leven omgooide. Hij overleed hieraan in december 2021 op 94-jarige leeftijd. Ruim 2 maanden later begon Poetin zijn schandalige aanval op Oekraïne. Onze eerste gedachte die ochtend was: de hemel zij dank dat pa dit niet hoeft mee te maken. Het zou hem té veel hebben aangegrepen.

Ik heb het onbeschrijfelijk grote geluk gehad op mijn 23e een geweldige partner te hebben gevonden die mij altijd heeft gesteund en nooit heeft verlaten, hoe moeilijk ik het hem soms ook maakte. Naarmate ik ouder word, voel ik steeds meer woede om het onrecht dat mijn familie is aangedaan. De stress die ik daardoor constant ervaar, maakt me soms angstig; dat kán niet gezond zijn. Maar ik moet, ik wíl oud worden. Om mijn te jong vermoorde familieleden te wreken én om er te kunnen zijn voor onze twee fantastische kinderen waar ik zielsveel van hou. Zij zijn de toekomst. Ik hoop zó dat zij niet te veel last ervaren van de aan mij doorgegeven trauma's. De tijd zal het leren.

Ze zijn nu vrijwel allemaal dood, die enkele overlevenden van de concentratie- en vernietigingskampen en de onderduik. De verschrikkingen die zij hebben meegemaakt, en nog erger, die van al die anderen die het níet konden navertellen. Hun verhalen mogen nooit verloren gaan, die móeten verteld blijven worden.

Want over een aantal jaar staat er elders op de wereld wéér een tweede generatie te vertellen over hun trauma's. In Oekraïne. In Syrië. In... waar dan ook.

Doorvertellen. Blijven getuigen. Het moet.

Want, zoals mijn vader ooit in een interview zei: "De beschaving is zó dun, het is maar een heel dun vliesje, er hoeft maar dát te gebeuren en het is gebeurd met de beschaving."

